

Egyházi főtanácsunk közgyűlése.

Egyházi főtanácsunk évi közgyűlése, a járvány miatt, mely egész hazánkban oly siralmas nyomokat hagyott hátra maga után, f. év aug. 31-ről elnapoltatván, nov. 16-án lön megtartva Kolozsvárt. A gyűlés népesebb volt, mint egy eleinte hittük volna, a mit részben a vasúti közlekedés eszközölt; s három napot tartott, miatt nem egy fontos tárgy került tanácskozás alá. E sorok célja ezekből némelyeket t. olvasóinkkal is megismertetni; mert ha az egész gyűlésről körülményes leírást akarnánk adni, ugy a jegyzőkönyvet kellene kiadnunk.

A közgyűlés a mondott napon reggeli 8 órakor nyílt meg, püspök ft. Kriza János ur megnyitó beszédével s marosköri esprest. t. Farkas György ur segedelmet kérő imájával. A megnyitó beszédet im itt közöljük egész terjedelmében:

„Üdvözlöm a hitrokon és a fópásztor meleg érzésből fakadt szavaival E. Főtanácsunk egybegyült tagjait. Ily későre haladt az idő, mikor egybegyülhetnünk módot és alkalmat engede a földiek sorsát megfoghatatlan úton igazgató mennyei Gondviselés. Mi emberek a nyárhoz, — ehez a természet ezernyi ezer kellemeivel ékeskedő időszakhoz — tartottuk vala magunkat, hogy könnyebb és czélszerűbb lenne ily időben a legtávolabb lakó atyafiaknak is eljőni a szellemi legfőbb érdekeinket illető találkozásra. Azonban, az ember tervez, de mégis Isten az egyedül, a ki végez és mindent végrehajt; kezdeményezhetünk valamely fontos ügyben, czélt tűzvény magunk elé s e czélra határnapot; de vajmi kevésbé áll hatalmunkban meggátolni a kedvetlen események folyamát, a melyek a mi előre felállított határkövünket kimozdithatják helyéből. Ime, harmadfél hóval később — nyár helyett a komor tél kezdetekor — tarthatjuk meg nagy gyűlésünket, mint kitűztük vala; eljött a csapás, a mindenható Istennek e mi földünkre is kimért látogatása, jobb és balkezünk felől ezernyi ezerezen hullottak el embertársaink

közül, s a mi hitrokonaink száma is több mint ezer taggal kevesbedett. S többen vagyunk itt e szűkebb körben is, a kik még most is fájoan sajtó kebellet gondolunk vissza a magunk vagy barátaink, hitfeleink családjait sujtott nehéz és vérző sebekre.

De legyen áldott a mennyei Gondviselés, a mely könyörűlő jóságát is érezteté velünk, nem engedvén, hogy szélesebb mérvet öltson az emésztő csapás. „Megtaltalmaz a éjszaka kegyetlenkedő dögtől és a délben pusztító döghaláltól“, a koronás dalnok szerint — s ha későre is, az ő angyalainak parancsolt felőlünk, hogy őrizzenek minket útainkban, s legközelebről vezéreljék el ide egyházunk központi helyére a hivatalos atyafiakat. Itten, atyafiságos együttlétünk alkalmaival, midőn elmondjuk egymásnak a sok szomorítót, a sok nyomasztót, a mi állapotunkban létezik: meg kell emlékeznünk arról is, a mi örvendeztet és kedvezőbb jövő reményével biztat.

A sok közönyösség, a nyilvánvaló anyagi szegénység mellett is, láthatni nem kevés jelét a vallás iránti erős ragaszkodásnak s buzgó tevékenységnek, az egyházi és iskolai téren mutatkozó lelkes törekedésnek. Nem mondhatni, hogy kised anyaszentegyházunk fiai és leányai „első szeretetöket“ elhagyták volna, sőt a szeretet munkáiban nyilatkozó hitnek tündöklő tanusítványait tapasztaljuk folyton folyó áldozatok, alapítványok tételében. S hagyhatnók-e figyelem nélkül azt a körülményt, hogy koronként meleg rokonszenvet tapasztalunk irányunkban nyilatkozni a magyar haza oly vidékeiről is, a hol eddigelé az unitárius név nem volt ismerve vagy rosszul volt ismerve? Nem lehet-e az különös örömünkre, hogy mind szorosabban meg szorosabban fűződnek köztünk s a meszsze külföldön lakó hitrokonok között az egymás iránt érdeklődő atyafiai szeretet és barátság kötelékei, — hogy személyesen is látogattak meg már néhányan angol és amerikai hitrokonink közül, meglátogattak még oly idegen földi férfiak is, a kik a nélkül, hogy hitbeli családnevünket felvették volna, a miénkkel rokon hitnézeteknek s irányoknak vallói és terjesztői. Sőt a szeretetben munkás hit bámulatos jelenségeként kell megemlékeznem ama tengeren túli hitrokoninkról, a kik eljöttek hazánk fővárosába oly czélból, hogy saját küldötteinkkel komoly értekezletet tartsanak az irántunk mint a tetteges segélyt leginkább nélkülözö testvér iránt legközelebb teendő lépések felett. S nem kell-e hitünk erejét s reményünk lelkesítő örömét fokoznia azon körülménynek is, miszerint a mi hitelveink előhaladása nagyobb meg nagyobb mérveket ölt napról nap-

ra még oly országokban is, a hol ujjabb időkiĝ csakis erős gyűlölöket számíthatott a szabadabb elvű kereszténység.

Azonban, tisztelt közgyűlés! mind ezen kedvezőbb kilátásu körülmények mellett is életerőnk forrását minmagunkban kell keresnünk, s életrevalóságunkat buzgó vallásosságunk s minden áldozatra kész szeretetünk által kell tanusítanunk; ekként biztosíthatjuk számunkra a közel és távol levő atyafiak rokonszenvét és becsülését is. Adja a Mindenható, hogy jelen közgyűlésünk is legyen egy hatályos lépés a cél felé, mely nem egyéb, mint erős alapját vetni meg a szellemi és erkölesi tökéletesedésnek; az igaz felvilágosodásnak és munkás, feláldozó szeretetnek. Az a mennyei atya, a ki az idők viszontagságos tengerén a mi egyházunk hajóját mindeddig bölcsen igazgatta és kegyelmesen megtartotta, adja minekünk, a hajó ez idő szerint való népének is az ő jóra vezérlő és világosító szent lelkét; öntse ki a bölcsesség és egyetértés lelkét e szent czélu gyűlésünkre is, hogy erőnkhez képest folytathassuk az erkölcsi és vallásos épülődés munkáját, sat.“

I. A köztanácskozás, a nevelés és pedig első sorban a népnevelés ügyével vette kezdetét. A betérjesztett jelentés szerint egyházközségünk összes falusi iskoláiban a mult 187 $\frac{2}{3}$ -ik isk. évben elemi oktatást nyert 5201 tanuló, ezek közt unitárius volt 4677, más vallásu 524; mi a megelőzőtt isk. évhez képest, midőn a tanulók száma 5182 volt, nem nagy gyarapodást mutat, sőt tekintve, hogy akkor az unitárius tanulók száma 4699 volt, ezekre nézve még apadás mutatkozik. Azonban ez az apadás csak látszólagos; mert év folytán három iskolánk, név szerint a gagyi, keményfalvi és laborfalvi községi iskolákká változtazván, azokból nem jöttek ki mutatóások; feltehető azonban, hogy a tanulók száma azokban jóval meghaladja az itt mutatkozó apadást; aztán tekintetbe veendő az is, hogy a mult isk. évben több falusi iskolánkban a roncsoló toroklob miatt a tanítást nem lehetett folytatni, a mi szintén az élőbi létszám rövására esik; szóval a tanulók száma nem apadott, hanem gyarapodott a mult évben is.

Mint falusi iskoláink belső haladásának egyik jele s jövődöre eszköze van jelezve, hogy sok iskolánkban a taneszközökkel és szerekkel való felszerelés szépen előhaladott, a mint ez kiválóan a kereszturkörből az egyes iskolákról feltérjesztett rendes leltárakból látható, mely felszerelési tárgyak részint egyes testületek, részint

az illető ekklézsiák, de legnagyobb részben a kormány által adattak. Átalában pedig a főtanács örvendetes tudomásul vette, hogy egyházunk kebelében a falusi iskolák iránti buzgalomnak nem egy helyt szép jelei mutatkoznak s a mi különös, ez a buzgalom mondhatni nagyobb mérvben nyilatkozik közepes ekklézsiáinkban, mint a nagyobbakban és tehetősebbekben; a legnagyobb és legtehetősebb egyházközségben pedig, mint a bölöni, a legkisebb, úgy hogy nevezett ekklézsiánk falusi iskolájában a mult év óta semmi haladás sem észlelhető, az iskola-látogatás is a legroszabb lábön áll, a tanköteles fiuknak csak fele, a leányoknak alig egy harmada járván iskolába.

Azon határozatok közül, melyek a falusi iskolákat illetőleg jövőre hozattak, a fontosabbak a következők:

1.) Belső embereink és egyházi közigazgatási közegeik felszólittatnak, hogy a gyermekek iskoláztatására a rendelkezésük alatt álló módokkal és eszközökkel mindent tegyenek meg, különösen a szülők felvilágosítása és buzdítása által.

2.) A köri hatóságok felszólittatnak, hogy az iskolákat iparkodjanak tanszerekkel és eszközökkel felszerelni, e czélből ilyenekért forduljanek az illető tanfelügyelőségekhez.

3.) A főtanácsilag megállított 1 frt. tandíj mindenütt vétesék fel.

4.) Nagyobb ekklézsiákban a leány-gyermekek számára igyekezzenek külön leány-iskolát s abba nőtanitót állítani.

5.) A községi iskolákba járó unitárius tanulék számáról, előhaladásáról is az illető környékek eljáróságai a kimutatásokat szerezzék meg és küldjék fel az e. képviselő tanácskoz.

6.) Meghatározottat, hogy jövőre csak kivételesen alkalmaztassanak gymn. tanulók a falusi iskolákban tanítóknak; hanem üresedés esetében az állam tanítóképezdében végzett és tanítói oklevelet nyert ifjakkal töltsenek bé a lehetőleg a tanítói állomások. Minthogy pedig egyházi szerkezetünknel fogva a tanítónak szükség esetében papi teendőket is kell végeznie, ebből az ötletből az állami képezdében működő vallástanárok oda utasítandók, hogy tantárgyaik közé vegyék fel a liturgiai legszükségesebb formák ismertetését és tanítását is.

7.) Az ismétlő iskolák mindenütt megkezdendők, oly módon, hogy szerdán és sombaton délután csakis az ismétlőknek adjon oktatást a tanító, de csak a téli hónapokban; egyszersmind azt az óhajását is kifejezte a főtanács, hogy jövőre nézve a pap és gond-

nok mellé a presbyterium nevezzen ki még 2—3 tagot, a kik képezzék a kebli iskolai székot, ellenőrizzék az iskolába járást s az egész nevelés és oktatás ügyét.

8.) A vasárnapi oktatás ezután is nem csak fentartandó, hanem ennek fejlesztéseül óhajtandó, hogy a lelkészek a téli estvéken hiveik értelmesebb tagjait hetenként egyszer vagy kétszer öszszegyűjtván, népszerű előadásokat, gazdasági vagy más népszerű munkákat olvastatnának.

II. A felsőbb oktatást vagyis gymnasiumainkat illetőleg szintén örömmel győződött meg a főtanács arról, hogy körülményeinkhez képest itt is fejlődés, haladás látszik. Ezt mutatja az, hogy a kolozsvári főiskolánál a tanárok több órát vettek magokra, hogy a köztanítói működés kisebb körre szoruljon, sőt egy köztanítói állomás meg is szüntetett; a helyett egy segédtanári állomás szerveztetvén, a melyre Ulár Pál, a kegyesrendiek közül közelebbről kilépett tanár alkalmaztatott. Ugyancsak a kolozsvári főiskolánál Dr. Gyergyai Árpád, gyakorló orvos atyánkfia egyházunk és nevelő intézetünk iránti buzgóságától indítva, hetenként 3 órán az élettan tanítását szivességből magára vállalta, miért nevezett atyánkfiának a főtanács is köszönetet határozott. *) Sz.-Kereszturi algymnasiumunknál szintén a rajz és szépírás tanítása jobb móddal szerveztetett, arra az állami képezde tanára Felméri Mózes alkalmaztatván. Mindkét iskolánknál a tornászat rendes tantárggyá tétetett.

Jövőre nézve meghatározatott:

1.) Hogy a vizsgáló bizottság mind fő- mind középtanodáinkból az érdemsorozat felterjesztése mellett mindannyiszor tegyen tudósítást arról is, hogy a különböző tantárgyak hogy voltak kiosztva az illető tanárok és tanítók között? ki, mit, micsoda kézikönyvekből, hány órán és minő eredménnyel tanított stb.

2.) Tordai középtanodánkra nézve meghatározatott annak több építettése.

3.) Sz.-kereszturi Középtanodánknál az isk. igazgatóság ujlag szerveztetett. Tagjai: a felügyelő gondnokok, tanárok, a kebli egyház jelenlegi tanítója, a kereszturkői és udvarhelykői esperes. Továbbá a közvizsgálatok alkalmával a bizottság mindannyiszor

*) Örömtünkre szolgál megjegyezni itt azt is, hogy azóta Dr. Bartók István afa, a városi polgári iskola tanára, hasonlóképpen buzgóságból vállalkozott a természetrajz és menyenyiségtani földrajz tanítására, hetenként 6 órával.

gyűlést tart, melynek az isk. igazgatóság tagjain kívül tagjai mind-azok az egyh. tanácsosok; a kik a vizsgákon megjelennek.

4.) Mind tordai, mind sz.-kereszturi közéletanodáink tanulóira nézve a legatiókba való kiküldés megszüntetése elvileg meghatározott s csak addig tartatik fenn, a míg az egyh. képviselő tanács módot talál és mutat a legatióknak jövőre theologus ifjakkal leendő gyakoroltathatására.

5.) Mint nevelésügyünket illető mozzanatot ide sorozzuk a főtanácsnak azon intézkedését is, mely szerint a nevelés és oktatásügyi tárgyak előadására egy külön jegyzőség állítottatott fel.

III. A szorosabb értelemben vett egyházigazgatási tárgyak közül a következőket említjük meg :

1.) Meghatározottat az ekkleziiai közgyűlések és presbyteriumok ujra szervezése a Ker. Magvető VII-ik kötete 304 lapján is közölt szervezeti javaslat alapján. Mihezképest nem látjuk szükségesnek, hogy azt most ismét egész terjedelmében közöljük, csak a módosításokat jegyezzük meg.

Az idézett szervezeti javaslat 1. pontja meg van toldva ezzel: „A hol kepezetés nincs, ott minden teljes koru, önálló, külön gazdasággal, mesterséggel vagy üzlettel bíró férfi“ (tagja az ekkleziia közgyűlésének).

A 2. és 3. potok változatlanul maradtak.

A 4-ik pont így módosított: „A presbyterialis gyűlés tagjait az ekkleziia közgyűlése saját kebeléből az írástudók közül, a koruknál, képességüknél és buzgalmuknál fogva alkalmasabb tagokból választja, tekintettel az ekkleziia népességére 3—24 számmal.

A többi 5. 6. 7. pontok szintén változatlanul maradtak.

2.) Hogy a papi beigtatások mindenütt illő ünnepélyességgel és egyformasággal történjenek, meghatározottat, hogy minden papi beigtatásnál az illető esperes vagy akadályoztatása esetében általa kinevezett személyesse az isteni tiszteletünknél szokásos rendes éneklés után tartson egy rövid beszédet, melylyel ajánlja az új papot a gyülekezetnek s hívja fel a papi köteleességek szent és buzgó teljesítésére, beszéd közben olvastassa fel az új pap kineveztetési okmányát s végül szólítsa fel a szószék elfoglalására. Ekkor az új pap a szokott ima után tartsa beköszöntő beszédét. Az új papnak a szószékből való lejövele után az esperes vagy személyesse a beigtatási ünnepély bezárására tartson egy rövid bezáró beszédet.

3.) Az 1873-ik évi államsegély felhasználására nézve a főtanács elfogadta a képviselő tanácsnak ide vonatkozó javaslatát, mely szerint abból fordítandó lenne:

a.) az államsegély kivételekor a nyugtára tett bélyegre	17 f. 50 kr.
b.) a belső embereket és ekklezsiákat terhelő tőketartozások 1873-ik évi kamatainak fedezésére	3186 f. 60 kr.
c.) A fennebbi tőketartozások, névszerint a vadadi, keményfalvi, sz. benedeki, káli, csekefalvi, h. szt. péteri papság, továbbá a járai, ürmösi, siményfalvi és várfalvi isk. tanítóság tőketartozásai törlesztésére	735 f. — kr.
d.) a kolozsvári másodpapság fizetésére	600 f. — kr.
e.) szegény ekklezsiák egyházi szükségeinek fedezésére	460 f. 90 kr.
együtt	5000 f. — kr.

Ez utóbbi pont alatti öszvegből 400 frt. a verespataki ekklezsiának; a fenmaradó 60 frt. 90 kr. pedig elnyomorodott pap Barabás Imrének adatott.

4.) A zsúki alapítvány 5 p. forintos osztályába felvétettek özv. Gyöngyösi Áronné és özv. Barta Györgyné.

5.) Kereszturkőri esperes Arkosi Dénes afia már ismételt ízben lemondván hivataláról, a főtanács azt 20 évi buzgó és lelkiismeretes szolgálatának elismerése és az esperesi czim meghagyása mellett elfogadta az esperesi hivatal betöltésére a szükséges intézkedéseket megtételni határozta.

6.) Néhai b. e. szindi Jobbágy András hagyatékának kezelése, mely a múlt évi főtanács határozata következtében egy három tagu bizottságra ruházott volt, a tordai isk. igazgatásnak adott az egyházi képviselő, illetőleg főtanács főfelügyelete mellett.

7.) A. f. fejrőkőri ekklezsiák belső embereinek kepeilletménye sajnálatra méltó rendetlenségbe jöven, annak jobb móddal leendő elintézésére, illetőleg javaslat készítésre Dániel Gábor elnöktele alatt Gyöngyösi István, Maurer Károly, Maurer István és Kisgyörgy Sándor afia személyökben bizottság neveztetett ki.

8.) Bölöni ekklezsiánkban a papi kepe megváltás 800 frt., a mesteri 400 frt. évi fizetés biztosítással helybenhagyott, oly formán, hogy a kepe megváltással egyidejüleg tétessék legalább 2000

frt. állandó alapul a végre, hogy ez kamathalmozással kezeltetvén, abból a kor szükségéhez mérten a most megállított évi fizetések folytonosan neveltessenek. Önként éntetvén, hogy a fakepe, esketés, temetés, keresztelés s más papi szolgálatokért járó palást-dij s a parochialis földeknek a belső emberek általi használata, az eddigi módon megmarad.

9.) Aranyos-tordakörből több felterjesztés csak az egyh. főtanács megnyitása előtti estve érkeztén meg s így azokat sem az egyh. képv. tanács véleményével kíséni, sem a jegyzőségnek kellőleg elégséges ideje nem levén, azoknak a maga idejében leendő felküldése elrendeltetett.

10.) Előterjesztetvén a lefolyt év alatt angol és amerikai hitrokonainkkal folytatott levelezés és a bécsi világkiállítás alkalmából történt többszöri személyes érintkezés, a mik a Ker. Magvető olvasói előtt is jobbra tudva vannak, a midőn egyfelől ezeket a főtanács örvendetes tudomásul vette, másfelől megbizta az egyh. képv. tanácsot, hogy amerikai és angolhoni hitrokoninkkal a hitrokoni atyafiságos viszonyt még szorosabbra fűzni igyekezzék s a mikor az alkalmat és időt eljöttnek és megérkezettnek látja, amerikai hitrokoninkhoz segélygyűjtés végett követeket is küldhessen.

IV. A pénztári ügyek között előfordult főbb határozatok :

1.) A képv. tanács által a jövő évre készített és előterjesztett költségvetés előirányzata elfogadtatott. Ennek egyes tételeiből, nevezetesen pedig abból, hogy Sz. Kereszturon egy tanári állomás 700 frttal, állandósított, ugyanott az irás tanításra 100 frt. fordított; továbbá az egyházi főjegyző fizetése 50 frttal; a pénztári jegyző fizetése szintén 50 frttal pótoltatott és végre a tanügyi jegyzőség 120. frt évi fizetéssel szerveztetett s így öszszesen az évi költségvetés 1020 frttal emelkedett; e mellett a főiskolai épület mondhatni diszesen kijavított, a közkönyvtárnak egy szobával való megnagyobbitására tetemes költség fordított — a főtanács örömmel győződött meg arról, hogy pénztárunk állása a mult évihez képest javult, habár másfelől kénytelen volt érezni azt is, hogy kicsiny pénzerővel rendelkezik anynyi szükséggel szemben, a melyek vallásközönségünkre nehezdednek s a melyek folytonosan nevezkednek.

2.) Több rendheli számadások megvizsgáltván, az illető számadók a számadás terhe alól feloldoztattak.

3.) Meghatározatott, hogy az ekkleziák és belső emberek az államsegély adását megelőző évekről maradt kamathátrálékaikat $\frac{2}{3}$ -dal lefizethetik.

4.) Az egyenes adósokra nézve a kamatláb $8\frac{1}{10}$ -ra emeltetett.

5.) A tanári fizetések javításának szükségessége kimondatván, az egyh. képv. tanács megbízott, hogy készítsen a közelebbi főtanácsra tüzetes javaslatot arról, hogy a fizetésjavítás honnan és miképp történjék; a mikéntre nézve utasításul adván azt is, hogy legyen tekintettel tanár atyánkfia szolgálati idejökre s hozzon oly fokozatos fizetésjavítást ajánlatba, mely szerint a tanári fizetéseket a szükségesség, méltányosság, igazság s más intézetek által is elfogadott elvek alapján megállapítani lehessen.

V. Mint rendesen, úgy most is több rendbeli választás történt.

1.) Ezek között első helyen a pénztárnoki választást említjük meg. Miután ugyanis Jakab Elek pénztárnokunk hivatali állásánál fogva Bupapestre rendeltetett, a pénztárnokságról lemondott. E lemondást a főtanács a helyzet kényszerűségével eléggé indokoltnak látta, de mégis sajnálattal fogadta el s Jakab Eleknek a pénztárnokságban tanusított buzgalmaért, veszendőben levő tőkék biztosítása, kamathátrálékok felhajtása körül kifejtett erélyes eljárásáért elismerését kifejezván, pénztárnoknak egyhangulag Fekete Pál afiát választotta meg. *)

2.) Nem kevesebb sajnálattal vette a főtanács Brassai Sámuel, isk. felügyelő gondnoknak e hivataláról való lemondását, melyet gyengélkedésével indokolt, s miután tényleg második felügyelő gondnokunk Hajós János is, ez idő szerint nem lakik Kolozsvárt, meghatározta, hogy az előbbieket mellé egy 3-ik isk. felügy. gondnokot választ, mely állásra a közbizalom Berde Áron e. tanár afiát hívta meg.

3.) A kolozsvári főiskolánál az igazgatói két éves folyam letelvén, az igazgatóság ujlag Benczédi Gergely tanárral töltetett be.

4.) Ferenczi Mózes, a pénzügyi és számvevő bizottság elnöke, hosszabb időre Pestre költözvén, helyébe a nevezett bizottság elnöksége Berde Mózesre ruháztatott.

5.) A fennebb említett tanügyi jegyzőségre megválasztott tanár Kovácsi Antal.

*) A főtanács tagjai tán még haza se érkeztek, mire Fekete Pál afia, mielőtt a pénztári átvette volna, a pénztárnokságról lemondott. A képv. tanács a pénztár ideiglenes kezelésével, addig is míg a pénztárnokság a szokott módon főtanácsí ujjab választás utján rendesen betölthető lesz, Filep István afiát bizta meg.

6.) Tordai főtanodánk egyik isk. felügyelő gondnoka, Székely Elek, elhalálozván, másik felügyelő gondnoka, Székely Miklós, mint kir. törvénybíró e hivatalt nem vihetvén és így erről lemondván, helyökbe Szigeti Sándor és Veres Dénes választattak meg isk. felügyelő gondnokoknak.

7.) Egyházi tanácsosokká választattak: Dr. Gyergyai Árpád, Ulár Pál főiskolai, Székely Mihály a gazdasági tanintézet, Benedek Áron, a kolozsvári állami tanítóképezde, Dr. Bartók István, a kolozsvári polgári iskola tanárai, Czako László, Pálfi Ferencz, Tóth Mihály ügyvédek, Nagy János egyetemi tanács jegyző, Darkó Zsigmond, Torda városa jegyzője, Szigeti Károly, gy. monostori birtokos.

VI. Mint egyházi gyűléseink koronáját, mint az unitárius hitélet legfényesebb bizonyítékát a jelen főtanácsi közgyűlés alkalmával történt kegyes adományok feljegyzését közleményemnek végére hagytam.

1.) Kelemen Benő, kiapadhatatlan áldozatkészségű afa, kinek az év folytán a beteg tanulók számára kórházul 4800 frton megvásárolt, illetőleg vallásközönségünk kolozsvári főiskolájának adományozott házastelkéről már e folyóiratban megemlékeztünk, s kijelentettük, hogy abban nevezett afa saját költségén 3 ágyat a beteg tanulók számára felszerelni ígérkezett, a mit már be is váltott, jelen főtanácsunkat ezen czélból a maga és családja részéről újabb áldozattételekkel lepte meg, a minek tolmácsolására alijon itt szószerint saját alapítványlevele.

Az erdélyi unitárius hitfelekezet mlgs egyházi főtanácsához, Kolozsvártt.

Kolozsvári főtanodánknak Isten segédelmével van már korbáza, de ez magára ápolás nélkül czélnek megfelelőleg fenn nem állhat. Ez okon alólirtnak van szerencsém irt kórház javára magam s családom részéről következendő alapítványokat tisztelet-teljesen bejelenteni.

1.) Polyxena leányom, fájdalom már özv. Zatureczki Gedeonné; megbizásából s részéről, részint boldogult férje kegyeletes emlékeül, részint azon kedvezmény élvezetének hálás kifejezésével, miszerint három fia, kik közül kettő végezhetette, a harmadik jelenleg folytathatja főtanodánkban tanulmányait — tesztek le ezennel a mlgs egyh. főtanács rendelkezése alá 500 frtot, mond ötszáz frtot erdélyi földtehermentesítési öt dr. szelvényes egy 500 frtos kötvényt. Ezen kívül ígéretet téve nevezett leányom részéről az érdeklött kórodába egy negyedik ágyának általa mielőbb léendő felállítása felől.

2.) Katalin leányom férjével honvéd alezredes Szigeti Miklóssal általam szintén tétetnek le 500 frtot 4 dr. százás és 2 dr. ötvenes, együtt 30 dr. kamatszelvényekkel ellátott erd. földtehermentesítési kötvényekben.

3.) Magam s zóm Bod Katalin részéről is 500 frttal kívánok a fentebb érintett alapítványhoz járulni oly módon, hogy ezen öszveg kiállítására, b. magyarutczai házunk földszinti két lakszobáját, melyek évi lakbére jelenleg 150 frt. de jövőre feljebb emelhető, oly határozottsággal bocsátjuk az egyh. mlgs főtanács pénztárnoka rendelkezése alá, miképp irt szobák, velem egyetértve, bérbekiadásába közreműködve, azok évenkénti lakbérét közvetlenül tovább kezelés végett bévegye mindaddig, míg ezek lakbére a jövő évi Szt.-György napig bejönni kellett 235 frt hátralékkal együtt 500 frtra növendí ki magát.

A fentebbi pontokban tájékozott, öszszesen 1500 frtra menő alapítványt azon tiszteletteljes kérésem kíséretében bocsátom az egyh. mlgs főtanács rendelkezése alá, hogy az az érdeklött kóroda javára mint állandóan fenntartandó tőke érintetlenül hagyatva, kamatai fordittassanak a kóroda szükségei fedezésére, a mi pedig ebből fennmaradna, az csatoltassék az irt tőkéhez viszont kamatozás végett.

Kolozsvárt, nov. 17-én 1873.

Kelemen Benő, m. k.

2.) Özv. Mártonfi Gergelyné szül. Koncz Juliánna 1873. okt. 10-ről Gogány-Váralyán kelt alapítványozási okiratánál fogva kolozsvári főtanodánk szegény tanulói segélyezésére 6000 frt, sz.-kereszturi iskolánk szegény tanulói részére pedig 3000 frt, együtt 9000 frt o. é. alapítványt tett, oly módon, hogy ezen öszveget gogány-váralyai birtokos, Gál József, mint törvényes utóda, vallás-közönségünk pénztárába, legtovább egy év alatt nevezett alapítónő halála után köteles lesz befizetni; gondoskodva levén az alapítványi levélben a segély-kiosztásra nézve is.

3.) Czákó László, ügyvéd afa 1873. nov. 17-ről kelt alapítvány-levelénél fogva tordai gymnasiumunknál felállítandó egy új tanári állomás alapjául 400 frtot tevő kegyes adományát jelentette bé, mely öszveget a jövő 1874. jan. 1-én fizet bé, ugyanazon időtől járó kamatszelvényekkel ellátott erd. földtehermentesítési kötvényekben. „Három százada annak” — így kezdi alapítvány-levelét a nemes adományozó — „hogy unitárius hitvallásunk fennáll, s hol törvényes elismertetést nyert, annak helyeül Tordát rendelte a gondviselés. Magam is mint unitárius s mint tordai szerény tehet-

ségemhez képest annak létesíthetésére, hogy szeretett hitvallásom—szülővárosom — Torda ősfalai között mentől biztosabb alapot nyerve, annál tartósabb és hosszabb életnek örvendhessen, szorgalmam és munkásságom által szerzett igen kevés vagyonomból egy 400 o. é. frtos alapítványt teszek.“ stb. „Ezen szerény áldozat által“ — így végződik az alapítvány-levél — „ugy vallásom, mint azon oskolák iránti kötelességem hiszem, habár nagyon kevés részben is, teljessithetni, a melyeknek jelenlegi szerény állásom köszönhetem.“

A főtanács mindhárom rendbeli kegyes adományt örvendetes tudomás vétel mellett elfogadva, Kelemen Benő afának küldöttségileg is, mindnyájoknak pedig a közgyűlésből küldendő levélben köszönet kifejezését meghatározta. Végre

4.) Néhai b. e. Nagy Mózes afának vallásközségünk részére végrendeletileg hagyományozott 1000 o. é. frt, kolozsvári ekkleziánk részére szintén 1000 o. é. frt, együtt 2000 o. é. frt már be is fizetett kegyes adománya az egyh. képv. Tanács utján a főtanács tudomására hozatván, ez azt a néhai emléke iránt való kegyeletés érzés kifejezésével igtatta jegyzőkönyvbe, a jöltevők emez örök időkre szóló pantheonába.

Ezekben már alkalmasint összefoglaltam jelen évi főtanácsunk főbb tárgyait. Kiegészítésül legfennebb még annyit kell megjegyezni, hogy miután főgondnokaink, mlgs kaali Nagy Elek és harczói Gálfalvi Imre, ugyszintén isk. felügyelő gondnok Brassai Sámuel, mint talán legidősebb egyh. tanácsos, gyengélkedéseik miatt a közgyűlésen részt nem vehettek, az elnökséggel világi részről a közbizalom Berde Áron egyetemi tanár afiát tisztelte meg. A vásárnapi közisteni tiszteleten az egyh. szolgálatot e sorok írója teljesítette. S egy közbeszédet, az itt már megszokott patriarchalis módon szeretett püspökünk asztalánál költöttünk el a pohárköszöntések kedélyes vagy elmés, véget alig érő sora között.

Miután azonban főtanácsai közgyűlésünk leírásában egészen tárgyilagosan kívántam maradni, szabadságot veszek magamnak végül némely tárgyakra nézve egy pár egyéni megjegyzést tenni.

A mint e közleményből is látható, köztanácskozásaink egyik főtárgya, a nevelésügy volt. És méltán, mert mint a próféta is már régen megmondotta volt: „Elvész a nép, mely tudomány nélkül való.“ Mj, kik a vallásban is a folytonos fejlődés és haladás elvét valljuk. annyival kevésbé lehetünk közönyösök a

nevelés iránt, mert ez egyik leghatalmasabb eszköze a vallásos felvilágosodás terjedésének is. Nekünk tehát iskoláinkért tenni, áldozni kell. Én részemről a nélkül, hogy legkevésbé is ellensége volnék a korszellem amaz áramlatának, mely a nevelés ügyét az által kívánja előmozdítani, hogy abba az államot is részvételre hívja fel, a nélkül, hogy az állami intézetek iránt legkisebb ellenszenvet is éreznék magamban, óhajtánám, hogy a míg lehet, iskoláinkat tartsuk meg, azokat fejlesszük, tőkélyesbítsük. Az a társadalom, mely mindent a kormánytól vár és remél, a rothadás elemeit hordja magában. Az állam által soha egy nemzet se lett nagygyá, ha maga eltörpült, ha saját szükségeiért önmaga teani és áldozni nem tudott.

Tenni és áldozni! ezt sokkal könnyebb kimondani, mint megtenni — fogják talán sokan megjegyezni. — Igaz, csak hogy a tehetetlenségnek oka nem mindig és mindenütt a szegénység, hanem igen sokszor és igen sok helyt a közöny, a részvétlenség, a lelkesültségnek kihalása. Senki jobban nem érzi vallásközségünk tagjai legnagyobb részének szegénységét, szűkös anyagi viszonyok közé való helyezését, mint én, s mégis azt hiszem, hogy mi is többet tudnánk tenni, mint a menyit teszünk, ha mindenikünkben lángra gyulna az a nemes tűz, melynek áldott melegét a multban is annyiszor éreztük s e főtanácsunkon is Kelemen Benő, özv. Zatureczkiné, Szigethi Miklós és neje, özv. Mártonfiné, Czako és néhai Nagy Mózes afiai kégyes adományaikban oly szép lobbot vetett. Kevesen vagyunk, de ha a 60,000 unitáriusból csak 10,000 évenként egy-egy frtot róna magára egy töke előállítására, melyből iskoláinkat s egyházközségeinket koronként segélyezni lehessen, mily lendületet lehetne adni egyházi és iskolai életünknek. S hányan vannak, a kik ezt a frtot legalább is megtizszerezhetnék! Nem szeretném félreértetni, mintha én kicsinyleném vallásfelekezetünk tagjainak áldozatkészségét, de én az irással tartva, azt mondom, hogy a kinek sok adatott, attól többet is várnak, s mivel vallásfelekezetünk tagjainak a multban ugy mint a jelenben az áldozatkészségből sok adatott, ugy hiszem, többet is kívánni, nem véték. És ezt most hangsúlyozni annyival szükségesebbnek látom, mert a középtanodai küszöbön levő törvényjavaslattal ismét a lenni vagy nem lenni kérdésénél állunk. Ismét meg kell mutatni életrevalóságunkat, különben elvesztjük a tért lábaink alól, melyen 300 év óta anynyi kitartással és önfeláldozással küzdöttek őseink és a melynek megszilárdítására a közel multban is oly nagy erélyt és

buzgóságot fejtett ki vallásközönségünk. Nem egy okunk van hinni, hogy törekvéseinkben, közintézeteink fenntartása szent gondjában legközelebből amerikai hitrokonink is segédkeze fognak nyújtani, de ez a remény még inkább kell hogy fokozza buzgóságunkat; mert a segélyre csak az méltó, a ki maga is tesz.

Másik, a mire megjegyzést kívánok tenni, az ekleziásai közgyűlések és presbyteriumok újja szervezése. Én ezt igen fontosnak tartom. Tapasztalhatjuk, hogy a presbyterek egy része csak a hivatalt viseli, de a kötelességekről mit se tud. Ha már ez a hivatal nem lesz örökös, az ekleziásáknak módjuk lesz benne, a anyagokat koronként buzgó és erélyes tagokkal kicserélni, a kik az egyházközség dolgait szívóken hordozzák s azért lelkesülni tudnak. Minő tér nyílik itt a munkásságnak! Templom és iskola, papi és mesteri lakház körül mennyi teendő vár egy erélyes presbyteriumra? Aztán ideje volna ám arról is gondolkozni, hogy a papi és mesteri fizetéseket mi módon lehetné valahogy gyarapítani; mert igaz ugyan, hogy a Jézus tanítványai is csak szegény halászok és vámszedők voltak, de ma a halászok és vámszedők is jobb sorsban vannak, mint voltak 2000 évvel ezelőtt. A jó papnak — mondják — holtig kell tanulnia; de hogy tanuljon az, a kinek kapálni, kaszálni kell, hogy megélhessen. Emeljék a községek a belső embereket s ezek őket fogják emelni. Nézetem szerint egy jó presbyterium sokat lendíthet mindezekben. A mit a szent könyv Mózesről jegyzett fel, hogy ő a kősziklából is forrást fakasztott, nem éppen mese. Az éles szem meglátja a segélyforrást ott is, a hol más nem keresi. Én óhajtom, hogy az ujonnan alakítandó presbyteriumok mindenütt a Mózes vesszőjével birjanak s fakaszszanak éltető és termékenyítő forrásokat egyházközségünk szomszoru földjén.

Harmadik a legatiok kérdése. A főtanács kimondotta, hogy a tordai és sz. kereszturi gymnasium tanulóira nézve a legatioba való küldés intézményét eltörölnöndőnek tartja s megbizta az egyh. képviselő tanácsot, hogy az egyházkörnyékekkel magát érintkezésbe téve, készítsen javaslatot az iránt, hogy jövőre nézve mi módon lehetne a legatiokat theologus ifjakkal gyakoroltatni. Tehát nem a legatiok eltörléséről van szó, hanem azoknak jobb móddal való beállításáról. Lehet hiszen az eddigi gyakorlat mellett is figyelemre méltó érveket találni, mint a szegény ifjak segélyezése, azoknak ez úton való társadalmi mivelődése, a szülők gyermekeik nevelése iránti vágyának fokozása stb. de én azt hiszem, hogy az ellenér-

vek még számosabbak és fontosabbak. Midőn ez intézmény megszületett, akkor a tankör sokkal kisebb volt, alig állott egyébből, mint a vallás és a latin nyelv tanításából; ma sokkal inkább el van foglalva, a gymn. tanuló, mint hogy hátramaradás nélkül 3—4 prédikációt betanuljon minden innepre; akkor a szülők 8—10 éves korukban adták iskolába gyermekeiket s így mire legatioba mehetek 16—18 évesek voltak, most a 4-ik és 5-ik gymn. osztályokban 13—14 éves tanulók vannak; ily korban pedig maga Jézus is csak tanult és nem tanított. Aztán az a segély, mit ez uton kapnak a tanulók, oly csekély, hogy azt kipótolni nem lesz nehéz, mihelyt a Koncz-alapítvány tordai és kereszturi iskoláinknál is életbe lép. Ugy de éppen itt a baj — fogják mondani a régi intézmény pártolói — azért a kis segélyért, a mit a legatusok kapnak, magokra vállalják-e a theologus ifjak az innepi prédikációkat? Én azt hiszem, hogy mihelyt ez egyházi törvénynyé lesz, annak minden theologus engedelmeskedni tartozik vagy lesz, vagy nem lesz benne haszna; másfelől természetesen az az eklézsia, a mely legátust kíván, utját és módját találja annak, hogy azt valamivel jobban díjazza, mint eddig. De meg csoportosításokat is lehet tenni, hogy két három szomszédos község egy legátust vitessen, a mit előbb-utóbb aligha nem leszünk kénytelenek igénybe venni itt-ott még a papságokra nézve is. Végül hátha az innepnek harmad napját, a mely etszéles e föld kerektségén rajtunk és az erdélyi ref superintendentián kívül aligha egyebütt tartanak, eltörölnök: vajjon nem lehetne-e a legatiokon ez által is segíteni? Szóval e tárggyal kapcsolatban sok kérdés felmerülhet, a melyek méltók a megfontolásra és megvitatásra, és a melyekre nézve szivesen tért nyitunk folyóiratunkban is *)

*) E helyen egy megjegyzést nem hallgathatok el. Egy kerek éve múlt el annak, hogy vallásközönségünk közigazgatási és törvényhozási hatóságainak szervezetére készített javaslatot közre adtuk, leginkább abból a czélből, hogy az illetők hozzá szólhassanak, s a kérdést, ha kell, megvitassuk. Azóta három füzetet adtunk ki, a nélkül, hogy a marosköri partialisról nyert tudósításban foglalt ide végő észrevételén kívül valaki egyházközönségünkben a tárgyhoz hozzászólt volna. Alig egy pár nappal főtanácsunk előtt azonban a Magyar Polgár 256—8 számaiban Sz. S. „Képviselési rendszer-tervezés az nunitáriusoknál“ című cikkben jónak látta nem anynyira megtámadni, mint elodáztatni a kérdést. Mi csak örülni tudunk rajta, ha egyházi ügyeink minél szélesebb körben ismeretnek; de azt hisszük, hogy első sorban magunk közt kell azt megbe-

Volnának még, a miket észrevételekkel kísérhetnék ; de már is hosszúra nyult főtanácsi értesítesem. Egy más alkalommal talán ismét felveszem a fonalat s az itt csak érintett eszméket bővebben is fejtegetem ; minden esetre czélom egyházi közgyűléseinkre vonatkozólag egy pár indítványt tenni, a menyinyiben óhajtanám azokat egyfelől papi, másfelől tanári értekezletekkel összekötni, amabban a vallási, ebben a nevelési kérdések tüzetes megbeszélésével. A vetés és aratás nem csak az anyagi, hanem a szellemi világban sem szűnik meg soha.

F e r e n c z J ó z s e f.

szélni, és erre nem anynyira a politikai lapok, mint inkább saját közlönyünk van hivatva. Ezt megjegyezni most azért tartottuk szükségesnek, mivel fennebbi cikkünkben nem egy kérdést hoztunk szőnyegre, a melyek bő anyagot szolgáltatnak az elmélkedésre. Legyenek meggyőződve paptársaink, hogy mi az ellennézetűeket is szívesen meghallgatjuk.